

збитків, судді видали накази про заморожування делегованих прокурорів Європи на суму 1,5 мільярда євро, що більш ніж у чотири рази більше, ніж у 2022 році.

Політика судового співробітництва у кримінальних справах все ще перебуває на стадії розробки та спрямована на більш ефективну боротьбу зі злочинністю та загрозами для Союзу в цілому. Парламент ухвалив конкретні заходи для боротьби з тероризмом, транснаціональною злочинністю, корупцією, шахрайством та відмиванням грошей, а також для захисту прав жертв, підозрюваних та затриманих на всій території ЄС. Також було прийнято низку заходів для покращення обміну інформацією між державами-членами.

Література:

1. Мудряк Т. Міжнародне співробітництво щодо криміналістичного забезпечення розслідування злочинів. Юридичний вісник. 2021. № 6. С. 211–216.

2. Павлик А.Г., Лікаренко А.О., М'якіненко А.О. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження: окремі аспекти. Юридичний науковий електронний журнал № 6/2022. С. 441-443

3. EPPO Annual Report 2023 URL: https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/plmrep/COMMITTEES/CONT/DV/2024/04-09/EPPO_Annual_Report_2023_EN.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-111>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАТРИМАННЯ ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ У СТАНІ, ЯКЕ ВИКЛИКАЄ ОБГРУНТОВАНЕ ПРИПУЩЕННЯ ПРО НАЯВНІСТЬ В ОСОБИ ТЯЖКОГО ПСИХІЧНОГО РОЗЛАДУ

Тарасова І. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права,

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

м. Київ, Україна

Сучасний етап розвитку української державності має занадто складні умови. Україна має відстоювати незалежність та доводити спроможність відстояти власну державність. Враховуючи новітні виклики, законодавець продовжує робити спроби покращити нормативне регулювання суспільних відносин. Однак, на жаль, часто

законодавчі зміни додають складності у правозастосовну діяльність. Одна зі сфер, котра зазнає суттєвих змін за кількістю впроваджених законодавчих ініціатив – є кримінальна процесуальна діяльність. Данні тези не мають на меті надавати характеристику обґрунтованості та необхідності всіх внесених до Кримінального процесуального кодексу України норм, починаючи з 2012 року. Основне питання, яке маємо окреслити – це практичні аспекти застосування затримання осіб, що вчинили діяння, яке з об'єктивної сторони є кримінальним правопорушенням, але поведінка особи під час затримання викликала сумнів у їх осудності.

Актуальність даної теми обґрунтована тим, що війна, яка відбувається на території України збільшує чисельність людей, які мають психічні розлади, а відповідно – і кількість суспільно небезпечних діянь, вчинених у стані неосудності чи обмеженої осудності. За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в умовах війни з росією майже 10 мільйонів громадян України можуть страждати від психічних розладів різних видів, з яких майже 4 мільйони можуть мати тяжкі психологічні розлади [1]. Міністерство охорони здоров'я України з 2022р. також прогнозує суттєве збільшення кількості людей, які будуть потребувати психологічної підтримки до 15 мільйонів осіб, з яких 3–4 млн. потребуватимуть медикаментозного лікування [2]. Але на сьогодні це лише припущення, та з продовженням у часі активних бойових дій та обстрілів, прогнози щодо кількості осіб з психічними розладами різного типу будуть переглядатись, на жаль, у бік збільшення. Саме тому, питання щодо до захисту прав осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння у стані неосудності чи обмеженої осудності потребують посиленої уваги.

Як правильно сформулював Завтур В. А., кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ) відноситься до диференційованої форми кримінального провадження із додатковими процесуальними гарантіями, що пояснюється високим рівнем вразливості даної категорії осіб та необхідністю їх посиленого правового захисту у кримінальному судочинстві [3]. Але додаткові процесуальні гарантії для таких учасників процесу застосовуються коли кримінальне провадження розпочато та встановлені підстави для зміни форми провадження, тобто є достатньо даних, що особа вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності. Дані гарантії не розповсюджуються на осіб, яких затримують безпосередньо під час вчинення кримінального правопорушення або одразу після його вчинення.

Як вбачається, КПК закріплює спеціальний процесуальний статус – особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів

медичного характеру (п. 19, ч. 1, ст. 3 КПК) та додаткові процесуальні гарантії, що закріплені у ч. 2 ст. 10 КПК України, але при цьому у ст. 177 КПК особи, стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ, взагалі не вказані як учасники до яких може бути застосовано будь-які запобіжні заходи [4]. Незважаючи на те, що згідно зі ст. 506 КПК такі особи користуються правами підозрюваного або обвинуваченого в обсязі, обмеженому психічним станом та через законних представників, їх процесуальний статус не визначається як підозрюваного або обвинуваченого. Тим самим, законодавець визначає з одного боку, що обмеження в правах та обов'язках особи, пов'язане з психічною хворобою, з іншого – вводить задля реалізації її прав інших суб'єктів кримінального провадження – законних представників, відносно яких не може розглядатися питання про застосування запобіжних заходів [5].

Наступним питанням, яке є суттєвою нормативною прогалиною залишається те, що законодавець визначив порядок застосування запобіжних заходів до осіб, стосовно яких передбачається застосування ПЗМХ, за загальними правилами. Так, маємо розуміння, що мета, порядок (процесуальна процедура) та строки мають відповідати ст. 176-178 та 184-186 КПК [4]. Таким чином, зробивши посилання у ст. 508 КПК на загальний порядок застосування запобіжних заходів до осіб, стосовно яких вирішується питання про застосування ПЗМХ законодавець не враховує особливостей психічного стану осіб, особливо стосовно строків тривалості запобіжних заходів.

Аналіз положень Глави 39. КПК «Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру» та ч. 1 ст. 508 дає змогу зробити висновки, що перелік запобіжних заходів, які можуть бути застосовані до осіб, стосовно яких передбачається застосування ПЗМХ є обмеженим межами даної статті, і можливість застосування затримання не вказується [4]. Повертаючись до питання впровадження нормативних змін, слід відзначити, що 12 січня 2023 року було прийнято ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту прав та законних інтересів дитини у разі затримання або тримання під вартою її батьків або інших законних представників», яким додано частину 4 до ст. 508 КПК [6]. Відповідно до змін у згаданій статті, бачимо, що особа стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ, може мати процесуальний статус «затриманого». Таким чином, можемо тлумачити це положення закону як правову можливість застосування затримання до особи, поведінка якої викликає сумнів щодо її осудності, в тому числі й затримання уповноваженою особою (без ухвали слідчого судді, суду) у порядку ст. 207, 208 КПК [4].

В практичній площині, у випадках затримання особи безпосередньо під час вчинення кримінального правопорушення або одразу після нього, в порядку ст. 208 КПК, уповноважена особа не завжди має можливість визначити чи перебуває особа у стані неосудності чи ні. Таким чином, до особи відносяться як до суб'єкта злочину/проступку та відповідно як до підозрюваного, а отже – тримають в умовах, які не враховують особливостей психічного стану затриманого та, часто, проводять допит з порушенням права на захист. Навіть після початку кримінального провадження у встановлений законодавством спосіб та після зміни процесуального порядку досудового розслідування, із загального на спеціальний (відповідно Глави 39 КПК) не визначено ні право слідчого, прокурора звертатись до слідчого судді, суду з клопотанням про застосування затримання, ні гарантії захисту прав особи під час затримання.

Таким чином, нормативна невизначеність щодо права та порядку застосування затримання до осіб, поведінка яких під час затримання викликає сумнів щодо їх осудності та подальший процесуальний порядок дії не дає змогу забезпечити захист прав осіб з психічними розладами. Тому, на наш погляд, необхідно законодавчо закріпити у ст. 508 КПК положення, що до особи можна застосувати затримання у порядку ст. 208 КПК. Крім того, необхідно передбачити, що під час затримання осіб, поведінка яких під час затримання викликає сумнів щодо їх осудності, до них необхідно викликати спеціаліста – лікаря – психіатра, для проведення психіатричного огляду, та за можливості негайно скерувати до спеціалізованого закладу охорони здоров'я. В разі затримання, питання про обрання до особи запобіжного заходу має бути призначено до розгляду слідчим суддею, судом не пізніше 48 годин. Медичний висновок, як результат психіатричного огляду проведеного одразу після затримання відповідно до ЗУ «Про психіатричну допомогу», або висновок судово-психіатричної експертизи має бути обов'язково доданий до клопотання про застосування запобіжного заходу передбаченого ст. 508 КПК. Дані положення покращать захист прав осіб у кримінальному провадженні до яких може бути застосовано заходи кримінально-правового впливу та нададуть змогу уповноваженим особам проводити затримання осіб під час вчинення суспільно небезпечних діянь з дотриманням прав осіб.

Література:

1. Біра Валле Війна і психічне здоров'я українців 28/01/2025 // URL : <https://uain.press/articles/vijna-i-psiichne-zdorov-ya-ukrayintsiv-1774142>
2. Ляшко В. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/vpliv-vijni-na->

psihichnezdorov%e2%80%99ja---kolosalnij---viktor-ljashko (дата звернення: 28.04.2025).

3. Завтур В.А. Нормативне забезпечення права на свободу та особисту недоторканість у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (частина 1) / Юридичний науковий електронний журнал. № 7. 2022. // URL : http://lsej.org.ua/7_2022/90.pdf

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Тарасова І.В. Застосування запобіжних заходів у межах здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру // Правничий вісник Університету «КРОК», Вип. 16. К., 2013. С. 183-189. URL : <https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7ce98a5f-30cf-4ee7-b220-dcf01b9884e1/content>

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту прав та законних інтересів дитини у разі затримання або тримання під вартою її батьків або інших законних представників : Закон України від 12 січня 2023 року № 2858-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2858-20#n12>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-112>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Татаренко Ігор Віталійович

<https://orcid.org/0000-0002-7320-4237>

*здобувач третього (освітнього-наукового) рівня вищої освіти
першого року навчання кафедри публічного та приватного права,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

Після початку повномасштабної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 року проблема кримінальної відповідальності за воєнні злочини в Україні набула безпрецедентної актуальності. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень, у період з 24.02.2022 до 11.10.2024 судами першої інстанції було розглянуто 96 кримінальних проваджень за статтею 438 Кримінального кодексу України